

ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД

РАЗПОРЕЖДАНЕ

гр. София, 13.04.2023 г.

Постъпило е предложение от председателя на Висшия адвокатски съвет (ВАДвС) на основание чл. 125 от ЗСВ за приемане на тълкувателно решение от Общото събрание на Търговската колегия (ОСТК) във Върховния касационен съд (ВКС) поради съществуваща противоречива съдебна практика по прилагането на чл. 47, ал. 1, т. 2, пр. 1 от Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА).

В предложението са поставени два въпроса, обосновани с констатирани от ВАДвС противоречия при разрешаването им от ВКС, а именно:

1. „Компетентен ли е арбитражният съд при прехвърляне на вземане да разглежда и решава спорове между приобретателя на вземането и длъжника на това вземане по силата на арбитражно споразумение/клауза, сключена между прехвърлителя и длъжника?“

2. „За сключване на арбитражно споразумение, което е част от материалноправния договор, достатъчно ли е упълномощаването за сключване на този договор или е необходимо и изрично овластяване за сключване на арбитражното споразумение?“.

По първия формулиран въпрос:

В практиката на ВКС, ТК, по исковете за отмяна на арбитражни решения на основание чл. 47, ал. 1, т. 2, пр. 1 ЗМТА има противоречиви разрешения относно наличието на това основание в хипотезата за наличие на арбитражна клауза при разглеждане на спор след цедиране на вземане между длъжника и цесионера, въпреки че такава е била уговорена с първоначалния кредитор преди цесията.

С решение № 50/14.7.2022 г., постановено по т. д. № 36/2022 г. на ВКС, 1 т. о., е уважен искът на ответника по Вътрешно арбитражно дело (ВАД) № 17/2022 г., предявен на основание чл. 47, ал. 1, т. 2, пр. 1 ЗМТА. Осъдителното решение по това дело е отменено поради липса на арбитражна клауза, която да обуславя компетентността на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата (АС при БТПП) да разгледа и разреши спора. В случая е било възложено с постановление за възлагане вземане на несъстоятелния длъжник, което е било предмет на иска на ищеца по арбитражното дело, придобил това вземане срещу ответника, който го дължи. ВКС е приел, че намират приложение правилата за правоприемство в арбитражното споразумение при цесия, до която най-много се доближава конкретният способ за придобиване на вземането. Поддържа се, че съдбата на арбитражното споразумение като самостоятелен процесуален договор не следва съдбата на договора, по повод на който е сключено, тъй като правните последици на арбитражната клауза имат сила само за страните по нея. Тя не представлява принадлежност към

материалното право, с което е мотивирано уважаването на иска по чл.47, ал.1, т.2, пр.1 ЗМТА.

С решение № 50169/9.12.2022 г. по т. д. № 1144/2022 г. на ВКС, 2 т. о., постановено по идентичен казус (ВАД № 23/2021 г. на АС при БТПП), е възприето обратното становище. Искът на ответника, предявен на основание чл. 47, ал. 1, т. 2, пр. 1 ЗМТА, е бил отхвърлен с оглед на обвързващото действие на арбитражната клауза и след цедиране на вземането и смяната на кредитора. Според ВКС с оглед на правната характеристика на цесията и правните последици, които тя поражда, следва да се приеме, че прехвърленото вземане преминава към новия кредитор с всичките си привилегии и принадлежности, каквато принадлежност е и уговореният между договарящите страни способ за разрешаване на спора при неизпълнение на задълженията по договора. Поддържа се, че като „принадлежност“ следва да се възприемат всички права, които обслужват вземането и способстват за неговата реализация, между които е и уговорката за десезиране на държавния съд с възлагане на разрешаване на споровете, свързани с него, в частност тези, до които се ограничава предмета на цесията. Това предпоставя качеството на тази уговорка като „принадлежност“ към вземането. Изборът и уговорката за сезиране на арбитраж, в случай на спор, произтичащ от материалното правоотношение, е предметът на този процесуален договор, като този предмет не се променя с цедиране на вземането. Това е така, защото смяната на кредитора не поставя длъжника в по-тежко положение по отношение на материалното правоотношение, доколкото той продължава да притежава всички възражения, които е имал и към стария кредитор.

По втория формулиран въпрос:

В практиката на ВКС, ТК, има противоречиви разрешения по прилагане на чл.47, ал.1, т.2, пр.1 ЗМТА и в хипотезата на сключване на материалноправен договор без представителна власт, част от който е арбитражна клауза. В едни случаи се изисква отделно изрично упълномощаване за валидно сключване на процесуалния договор отделно от валидирането на материалноправния, който той обслужва, а в други се приема, че потвърждаването на последния има действие и относно съществуването на арбитражната клауза.

С решение № 8/08.02.2017 г. по т. д. № 1706/2016 г. ВКС, ТК, 2 т. о., приема, че искът, предявен на основание чл. 47, ал. 1, т. 2, пр. 1 ЗМТА е основателен, като отменя решението, постановено по ВАД № 92/2015 г. на АС при БТПП. Този извод е аргументиран с доводи, че подписалият договора съдружник не е бил законен представител на дружеството или упълномощен от законните представители на същото и следователно този договор, сключен от него, включващ и арбитражна клауза, е недействителен като сключен от лице без представителна власт. Прието е, че арбитражната клауза представлява самостоятелен процесуален договор по отношение на материалноправния и за него подписалото го лице също трябва да притежава представителна власт. Това налага самостоятелна проверка за валидността и на двата договора като упълномощаването за сключване на определен договор не включва и упълномощаване за сключване на арбитражно споразумение, поради което е

необходимо пълномощникът да притежава представителна власт за сключване на арбитражно споразумение, включително и когато то е инкорпорирано като клауза в материалноправния договор. В случая е констатирано, че упълномощаването на подписалия договора за покупко-продажба се отнася само по отношение на търговската сделка, като учредява представителна власт за нейното сключване, но не и относно сключване на договор, какъвто представлява арбитражната клауза в тази сделка. В този контекст е бил игнориран доводът на противната страна, че е налице потвърждаване на материалноправния договор, включително и на съдържащата се в него арбитражна клауза съгласно чл. 301 от Търговския закон (ТЗ), тъй като е прието, че това се отнася само до материалноправния договор, но не и до последната като процесуален такъв, който не може да бъде валидиран по този ред, поради което не е налице арбитражно споразумение като основание за отмяна на постановеното и атакувано пред ВКС арбитражно решение.

В посочения смисъл необходимостта от изрично упълномощаване е възприета и с решение № 70/23.7.2020 г. на 2 т. о. на ВКС.

С решение № 60023/29.6.2021 г. на ВКС, ТК, 1 т. о., е възприето обратното разбиране по сходен казус относно валидността на арбитражната клауза като е прието, че такава е налице, като е отхвърлен искът за отмяна на арбитражното решение, постановено по арбитражно дело № 102/2019 г. на АС при „Сдружение за съдебна реформа, извънсъдебно решаване на спорове, медиация и арбитраж“. С това решение на ВКС, ТК, е прието, че въпреки самостоятелния си характер, арбитражната клауза се сключва винаги във връзка с евентуален или вече възникнал спор по конкретно правоотношение и липсва норма, която да изисква изрично упълномощаване за нейното сключване. В тази връзка е констатирано, че изискването за изрично пълномощно за сключване на арбитражно споразумение при липса на законоустановено изискване в този смисъл, е и в противоречие с постановките на Тълкувателно решение № 5/12.12.2016 г., което в т. 1 от мотивите си застъпва становището, че при възприетия от законодателя принцип на свобода на договарянето, за да е налице редовно упълномощаване, е достатъчно пълномощното ясно и еднозначно да изразява волята на упълномощителя за извършване на конкретни разпоредителни сделки или действия от негово име, стига то да не нарушава конкретни повелителни норми или да накърнява добрите нрави. По пътя на тълкуването не могат да се поставят други изисквания към съдържанието на пълномощното, като с такова тълкуване без нормативна основа, би се посегнало на гарантираната от закона възможност упълномощителят да определи обема и ограниченията на представителната власт на своя пълномощник. Изрично пълномощно за сключване на арбитражно споразумение не е предвидено в ЗМТА и за настъпването на неговите правни последици е достатъчно пълномощникът да е овластен за съвместими със закона правни действия, в чийто обхват попада материалното правоотношение по повод на което е уговорен арбитраж и пълномощното да не съдържа ограничение, както е в разглеждания случай, пълномощникът да не може да уговоря такъв. Поради това е бил отхвърлен като

неоснователен искът за отмяна на арбитражно решение на основание чл. 47, ал. 1, т. 2, пр. 1 ЗМТА.

В посочения смисъл са и решение № 193/21.1.2021 г. по т. д. № 1510/2020 г. на ВКС, 2 т. о., решение № 37/23.3.2021 г. по т. д. № 795/2020 г. на ВКС, 2 т. о., и решение № 2/15.2.2022 г. по т. д. № 1406/2020 г. на ВКС, 2 т. о.

С оглед изложеното и на основание чл. 124, ал. 1, т. 1, чл. 125 и чл. 128, ал. 1 ЗСВ във връзка с чл. 2.1 от Правилата за приемане на тълкувателни решения от Общото събрание на Гражданската колегия, Общото събрание на Търговската колегия и Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд, приети с решение на Пленума на ВКС от 15.11.2016 г., следва да бъде образувано тълкувателно дело в Търговската колегия на ВКС.

Ето защо

РАЗПОРЕЖДАМ:

I. Да се образува тълкувателно дело № 1/2023 г. по описа на ВКС – Търговска колегия, за приемане на тълкувателно решение по следните въпроси, поставени в предложението на председателя на Висшия адвокатски съвет:

1. „Компетентен ли е арбитражният съд при прехвърляне на вземане да разглежда и решава спорове между приобретателя на вземането и длъжника на това вземане по силата на арбитражно споразумение/клауза, сключена между прехвърлителя и длъжника?“

2. „За сключване на арбитражно споразумение, което е част от материалноправния договор, достатъчно ли е упълномощаването за сключване на този договор или е необходимо и изрично овластяване за сключване на арбитражното споразумение?“.

II. На основание чл. 6 от Правилата за приемане на тълкувателни решения от Общото събрание на Гражданската колегия, Общото събрание на Търговската колегия и Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд определям комисия за изготвяне на проект за тълкувателно решение в състав:

- съдия Евгений Стайков (докладчик) и
- съдия Ирина Петрова (член на комисията).

III. Делото да се докладва на комисията за произнасяне по чл. 7.1 от Правилата за приемане на тълкувателни решения от Общото събрание на Гражданската колегия, Общото събрание на Търговската колегия и Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия във Върховния касационен съд.

IV. Настоящото разпореждане да се публикува на вътрешния и външния сайт на ВКС - секция „Тълкувателни дела“, заедно с предложението на председателя на Висшия адвокатски съвет.

**ГАЛИНА ЗАХАРОВА -
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД**